

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת ויצא ה' כסלו תשע"ט,
גליון נושא, בענין העומד על הפרק.

בירורי הלכה ופסקי דין אקטואליים, מפי גדולי
ופוסקי הדור שליט"א. לעורר לב המעיין, ואין
לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

גליון נושא:

'מחיאת כפים בשבת'

יתד נאמן - מוסף שבת קדש

פ' וארא תשע"א, עמ' 24

מִן הַחֲפֵץ חַיִּים זְצוּק"ל הַעֲלָה עַל נֶס אֵת
מִסִּירוֹת נַפְשׁוֹ שֶׁל הַרֵב מִסְטָאוּיֹסֶק עַל קִיּוֹם
מִצְוַה מִדְּרַבָּנָן, וְאָמַר: "דְּרַכּוּ שֶׁל רַבִּי חַיִּים לִיִּב
רַמָּה הִיא מְדִי בִשְׁבִילֵנוּ, קִפְדֵּנִי הוּא מְדִי וְדוֹרֵשׁ
מִסִּירוֹת נַפֶּשׁ אֶף עַל מִצְוַה דְּרַבָּנָן הַקְּלָה בִּיּוֹתֵר".
וּמַעֲשֵׂה שֶׁהִיָּה כֵךְ הִיָּה: הַגְּהֵ"ק רַחֲיִ"ל זְצ"ל
הַחֲמִיר עַל עֲצָמוֹ שֶׁלֹּא לִנְקוּשׁ עַל דִּלְתַּת בִּשְׁבַת,
מִשׁוּם אִיסוּר הַשְּׁמַעַת קוֹל (כְּשִׁיטַת הַגֵּר"א),
גְּזִירָה מִדְּרַבָּנָן. פֶּעַם בְּלִיל חוֹרֵף מוֹשֵׁלֵג יֵצֵא
לְהִיפְנוֹת בְּבִיתָן שְׁבַחצֵר, וְהַשְּׂאִיר אֵת הַדִּלְתַּת
פְּתוּחָה מֵעַט. הַמְשַׁרְתַּת רֵאֲתָה אֵת הַדִּלְתַּת שְׂאִינָה
סְגוּרָה, וְסִגְרָה אוֹתָה עַל מַנְעוּל וּבְרִיחַ. הַרֵב
מִבְּקֵשׁ לְהִיכַנס הַבֵּיתָה - וְהַדִּלְתַּת סְגוּרָה. לִנְקוּשׁ
עֲלֶיהָ - לֹא רָצָה, שֶׁכֵּן הִיָּה זֶה לֵיל שְׁבַת. לְעֵלוֹת
לְבֵית הַמְּדַרְשׁ וְלִלְמוּד - לֹא הִסְכִּים, שֶׁכֵּן לֹא הִיָּה
לְבוֹשׁ בְּמַעֲלֵי הָעֲלִיָּין, וְשִׁמְץ חִילּוּל ד' יֵהָא זֶה
אִם יֵרָאוּ אֵת הַרֵב מֵהַלֵּךְ בַּחוּלְצָתוֹ בְּרַחֲוֹב. עֲמַד
עַל סֵף הַבֵּית כָּל אוֹתוֹ הַלֵּילָה, וְהַשְּׁלֵג יוֹרֵד
פְּתִיתִים פְּתִיתִים, הַרוּחַ וְהַקּוֹר מִקְפִּיאִים, עַד
שִׁיֵּצְאוּ בְּנֵי הַבֵּית לְתַפִּילַת הַשַּׁחַר.

בְּסִפְר "קְהִילַת זִלְדוּק וְאוֹרְלֵבָה" נִמְסָר
הַדְּבָרִים בְּנוֹסַח זֶה: מִן הַחֲפֵץ חַיִּים הִיָּה נוֹהֵג
לֹמַר, כִּי שְׁנַיִם הֵם אֲלֵיהֶם הוּא נוֹסֵעַ לְעִקּוֹב
אַחֲרֵי הַנְּהַגְתָּם: אֵל הַצְּדִיק רַבִּי חַיִּים לִיִּב
זְצוּק"ל וְאֵל רַבִּי נַחֲוִים מֵהוֹרְדוֹנָא זְצוּק"ל, אֶךְ אֵת
מִנְהַגָּיו שֶׁל רַבִּי חַיִּים קֶשֶׁה לְאַמֵּץ, כִּי דְרַכּוּ רַמָּה
מְדִי, וְהִיא דוֹרֵשׁת מִסִּירוֹת נַפֶּשׁ אֶף עַל מִצְוַה
דְּרַבָּנָן וְלוֹ הַקְּלָה בִּיּוֹתֵר.

להכות כף אל כף

גזירה: מבואר במשנה (ביצה דף לו:): ברשימת הדברים
שגזרו חז"ל לאוסרם משום שבות - ולא מטפחין
(מחיאת כפים), ולא מספקין (כף על ירך), ולא מרקדין
(עוקר רגל אחת ומניח אחת). הגמ' מבארת את טעם
הגזירה 'גזירה שמא יתקן כלי שיר', וכך נפסק בשו"ע
(או"ח סימן שלט סעיף ג), והוסיף, שאסור אפילו להכות
באצבע על הקרקע או על הלוח, או אחת כנגד אחת,
כדרך המשוררים.

שואלת הגמ' (ביצה דף ל.) מדוע אין מוחין באותם
שמטפחין מספקין ומרקדין? מתרצת הגמ' משום 'הנח
להם לישראל, מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין'.

1. האם הגזירה שייכת גם בזמננו

אין בקיאין: וחידשו התוס' (ביצה דף ל. ד"ה תנו),
שרק בימיהם שהיו בקיאים לעשות כלי שיר, שייך לגזור,
אבל בימינו שאין בקיאים לעשות כלי שיר, לא שייך
לגזור, ומותר לטפח לספק ולרקד. מסביר הבית יוסף
(סימן שלט אות ג), למרות שלמדנו בגמ' (ביצה דף ה.)
שגם כאשר בטל טעם התקנה לא בטלה הגזירה, התוס'
אזלי לשיטתם (עבודה זרה דף לה. ד"ה חדא) שבזמננו
מותר לשנות מים מגולים, לפי שאין נחשים מצויים
בינינו.

וביאר כוונתו בשבט הלוי (חלק ד סימן לז), על פי
הגדרת הרא"ש (שו"ת כלל ב), שיש תקנות חכמים שהם
בגדר 'גזירה', ויש תקנות שהם בגדר 'תקנה'. כל שטעם
הגזירה ידוע היינו בגדר 'גזירה', ולא שייך בזה הכלל
שצריך בית דין אחר להתירו. וכל שאין טעם הגזירה
ידוע הוא בגדר 'תקנה', וצריך בית דין אחר להתירו.
ובזה נחלקו תוס' והראשונים, האם האיסור לטפח
לספק ולרקד הוא בגדר 'תקנה' או בגדר 'גזירה'.

נפסק בשו"ע (סימן שלט סעיף ג) שהגזירה בתוקפה
גם בזמן הזה, כותב הרמ"א מה שאין מוחין מוחין
במקילים לספק ולרקד, משום 'מוטב שיהיו שוגגין'. מוסיף הרמ"א - ויש אומרים שבזמן הזה הכל מותר
כי אנחנו לא בקיאים בתיקון כלי שיר ולא חוששים שמא יתקן, 'דמילתא דלא שכיח הוא', ואפשר

משום כך נהגו להקל בכל. וכתב המשנ"ב (ס"ק י וביאור הלכה ד"ה להקל) שההיתר הוא רק על טיפוח סיפוק וריקוד, אבל בכלי שיר אסור. [וכן ההיתר ב'שינוי' ו'לצורך מצוה', הוא רק ביד ולא בכלי שיר]. ואפילו בטיפוח וריקוד אין כדאי לנהוג כן שלא במקום מצוה, ורק שאין מוחין במקילין משום הנח להם לישראל.

לדעת הג"ר שמואל הלוי וואזנר זצ"ל (שבט הלוי חלק ד סימן לז) והגר"ח קנייבסקי שליט"א (שונה הלכות סימן שלח סעיף ה), אין לסמוך ולהקל כשיטת התוס', שדברי יחיד הם, וכל הראשונים נחלקו על תוס', והעתיקו רק את טעם הגמ' שלא מוחים במקילים, משום 'מוטב שיהיו שוגגין', כלומר, שעצם הגזירה קיימת ואסור לעשות כן, אלא שאין חיוב למחות במקילים משום שלא ישמעו לנו. וגם הרמ"א (בדרכי משה סימן שלח ס"ק א, ובהגהות לשו"ע סימן שלט סעיף ג) שהעתיק דברי התוס' הוא רק בדרך אפשר, ללמד זכות על המקילים, אך מעיקר הדין נוקט לאיסור.

ואילו לדעת הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל (אגרות משה או"ח חלק ב סימן ק) לדינא נהגו להקל, כפי שאנו רואים הרבה יראים ושלמים מרקדים בשבת ויום טוב, אך כיון שרק הרמ"א הביא את שיטת תוס' ואילו השו"ע לא הביא, וגם הטעם של תוס' אינו ברור, לכן מן הראוי להחמיר לכל הפחות לבעלי נפש.

2. מחיאת כפים וריקוד במקום מצוה

שמחת חתן וכלה: לדעת המהרש"ל (ים של שלמה ביצה פרק ה אות ו) הובא באליהו רבה (סימן שא ס"ק ה) וכף החיים (ס"ק יא), מותר למחוא כפים במקום מצוה כגון בשמחת חתן וכלה, בצירוף סברת התוס' שאין אנו בקיאים לתקן כלי שיר. אך לדעת הפרי מגדים (אשל אברהם ס"ק ה), והשו"ע הרב (סימן שלט סעיף ב), תורת שבת (סימן שלט ס"ק ב) כף החיים (סימן שלט ס"ק יג) יש להחמיר. כמשמעות הבית יוסף שהביא את דברי המהרי"ק (שורש ט) שהתיר לרקד בשמחת תורה לכבוד התורה, הרי שבשאר מצוה אין היתר זה.

והורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל (אבני ישפה חלק ב סימן לה), שגם ריקוד ומחיאת כפים בשבת של עליה לתורה לפני החתונה, דינו כדבר מצוה, אבל ריקוד ומחיאת כפים בזמן ששרים זמירות שבת, אינו בכלל ההיתר של דבר מצוה. הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (קונטרס כרם שלמה הלכות ומנהגים סעיף ו) מחא כפיו לכבוד החתן גם בשבת עליה לתורה, ואמר שגם זה בכלל שמחת נישואין שהתירו בה מחיאת כפים בשבת.

שמחת תורה: הכרעת המשנ"ב (סימן שלט ס"ק ח ס"ק י ושעה"צ ס"ק ז, סימן תרסט ס"ק ה ושעה"צ ס"ק ה) ביום שמחת תורה מותר לרקוד ולמחוא כף לכבוד התורה, כי האיסור הוא רק מדרבנן, אבל בשאר ריקוד שמחה של מצוה כגון בנישואין אסור, אך אין מוחין בנוהגין להקל כשיטת התוס' לרקד ולטפח בשמחה של מצוה. והוסיף, שההיתר לכבוד התורה הוא רק טיפוח וריקוד, ולא קישקוש בפעמונים, וכל שכן שאר כלי שיר.

בהלכות קידוש לבנה כתב השער הציון (סימן תכו ס"ק יב) הטעם שלא לקדש לבנה בליל שבת משום דעושין את המצוה בשמחה ורגיל לבא לידי ריקודין, וכמו דמשמע אחר כך בהג"ה, ואסור בשבת. ואף דריקודין של מצוה התירו וכמו בשמחת תורה, שאני התם דאי אפשר לדחות היום, מה שאין כן הכא דאפשר לעשות המצוה מקודם השבת או לדחות לאחר השבת.

ריקוד בזמננו: לענין לרקוד בשבת באויפרוף של חתן או בבר מצוה, העיד הגר"ח קנייבסקי שליט"א (מעשה איש חלק ה עמוד יז) בשם החזו"א שנהגו להקל, והסטייפלער היה הולך ולא רוקד.

הורה הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (שלחן שלמה סימן תקכד הערה ג) מה שנוהגים היום לרקוד ולעשות מעגל סביב השולחן, בסיום סעודת שבע ברכות בשבת ויו"ט, מותר כי זה הליכה בעלמא במעגל ואינו בכלל איסור רקידה שהוא רק באומנות של רקידה, וכפי שהולכים מסביב לבימה בהושענות שאינו ענין של שמחה של רקידה, ורק אם יעשה תנועות ריקוד מיוחדות אסור. ולדעת הג"ר אביגדור נבנצל שליט"א (ירושלים במועדיה חלק ב עמוד רנה) מותר לרקוד במעגל רוקדים בקצב איטי, שאינו מרים רגליו ממש, אך יש להימנע גם מזה.

נח. רקידה בליל הסדר

פסח, מה הטעם דהותר לרקוד ביו"ט. ויתכן דנקטי דהליכה זו הנהוגה אין עליה שם רקידה, וכידוע דזה אחד מההיתרים לרקוד בשבע ברכות.

אכן אולי י"ל דבר חדש, דהוא מדינא דלהראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, דעבד שיוצא לחירות שש ושמח על יציאתו, וכיון דבלילה הזה צריך לראות ולהראות עצמו כאילו יצא ממצרים, ע"כ מדיני ליל ט"ו ה"א לרקוד כדי להראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, ועיין.

הגאון רבי ישראל גנס שליט"א

מראשי ישיבת "קול תורה" לצעירים, ירושלים

הנה כידוע דמרח הגרי"ז היה רוקד לאחר ליל הסדר לשנה הבאה בירושלים וכן היה גוהג מרח הגרשז"א ועוד רבים בבתי ישראל.

ולכאורה צ"ע דהא אסור לרקוד בשבת ויו"ט כמב' בס"י של"ט וס"י תקכ"ד, ובשלמא לגבי חג השבועות אמר הגרש"ז לבאר מה דרוקדים בישיה"ק משום דהוא לכבוד התורה וכמו שמחת תורה דהותר לכבוד התורה, ולגבי סוכות י"ל דהא כתב הנצי"ב דיש דין ריקוד בחג. אולם לגבי

קובץ עיון הפרשה עמוד מס 77 מד (שמיני - אמור, עניני פסח והגש"פ) קובץ עיון הפרשה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

3. טעם ההיתר

לא נאסר: היתר מחודש כתב **הערוך השולחן** (אורח חיים סימן שלט סעיף ט), שבזמן חז"ל הריקודים והמחיאת כפים היו כסדרי השיר בליווי כלי זמר, אבל כיום המחייאת כפים וגם הריקוד באים רק עם שירה בפה, וגם הריקוד הוא בלא סדרים, ממילא 'לא נאסרו מעולם', ואינו שייך לגזירה של שמא יתקן כלי שיר. ומהטעם הזה התיירו בשמחת תורה לרקוד לפני הספר תורה, וכן ראינו כמה גדולים שמטפחים בידם בעת שמחה, וגם מה שהיו מכים לפני הכהן הגדול באצבע צרידה, בליל יום הכיפורים.

תפילה: באשל אברהם (בוטשאטש מהדורא קמא) ביאר טעם הנוהגים למחוא כף בשעת התפילה, כיון שנהגו להקל בכך בשמחת נישואין, הנהיגו לעשות כן בעבודת השם יתברך, כדי שלא יהא שולחן מלא ושולחן רבך ריקן. וכעין זה מובא בשם הג"ר יהושע מקוטנא זצ"ל (ארחות שבת פרק כא הערה נד) כי אלו שמוחאים כפים בשעת התפילה דרך התעוררות, אינו בכלל הגזירה של אין מטפחין.

מנהג קהילות החסידים: בספר **פסקי תשובות** (סימן שלט) ביאר באריכות מדברי האשל אברהם (בוטשאטש), שר"ת מנחת אלעזר (ח"א סי' כ"ט), שר"ת דבר יהושע (ח"ב סי' מ"ב), את הטעם הנהוג בחלק גדול מקהילות החסידים, למחוא כפים ולרקוד בשבת קודש, משום מקום מצוה, ומשום שאין אנו בקיאים לתקן כלי שיר, ומשום שאין זה מחייאת כפים וריקוד של שמחה גרידא אלא שמחה של מצוה לאהבת השם ודבקות בבורא ולא גרע משמחת נישואין, וגם לאוסרים בשמחת נישואין יש לומר שלא חששו שמא יבוא לתקן כלי שיר, שהרי כל עיקר פעולתו הוא לכבוד השבת ובודאי לא יבוא לחללה, ויש להם על מי לסמוך.

4. שלא במקום שיר

הקשה בדלת: נפק בשו"ע (סימן שלח סעיף א) שמותר להקיש על הדלת שלא בדרך שיר. ובביאור הגר"א (ד"ה השמעת) אוסר. ורק כשאינו מתכוון לקול מותר. ובמשנ"ב (סימן שלח ס"ק א) כתב שמותר למחוא כפים שלא בדרך שיר, אבל לשמח את התינוק להשתיקו צריך למחוא כפים בשינוי כלאחר יד.

והעיד הגר"ח קנייבסקי שליט"א (ארחות רבינו חלק א עמוד קסח) שאביו הג"ר יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל אסר לבנותיו כשהיו קטנות לקפוץ בחבל בשבת, ושאלו את החזו"א זצ"ל ואמר שאסור

משום הגזירה דאין מרקדין בשבת. והוסיף הגר"ח, שהחזו"א אסר עליו כשהיה ילד לשחק בקפיצות מהמטה לרצפה, משום גזירה דאין מרקדין.

5. שינוי

כלאחר יד: כתב הרמב"ם (שבת פרק כג הלכה ה) הובא בבית יוסף, וכן נפסק בשו"ע (סעיף ג), שמותר לספק בשינוי כלאחר יד, מקור הדין בירושלמי (ביצה פרק ה הלכה ב) אמר רבי יונה, מותר לטפח אחרי ידיהם, כמנהג הזקנים בימיהם שמטפחים אחורי ידיהם בשבת. וכתב בביאור הלכה (ד"ה ולספק) שרק לספק מותר בשינוי, אבל לקשקש בזוג שהוא כלי שיר, אסור אפילו כלאחר יד.

טעם ההיתר, ביאר בספר אבני ישפה (חלק ב סימן לה), למרות שבכל איסורי שבת אין היתר של כלאחר יד, ורק במקום חולה התירו, כמבואר בשו"ע (סימן שכח סעיף יז), בכל זאת, כיון שכל הגזירה היא שמא יתקן כלי שיר, ממילא כאשר יעשה בשינוי הוא לא יבוא לטעות, ולכן לא גזרו.

בהמשך הירושלמי (שם) מסופר, שרבי השיא אשה לרבי שמעון בנו, וטיפחו אחורי ידיהם בשבת, ועבר שם רבי מאיר, ושאל 'וכי הותר לחלל שבת?' כי הוא סבר, שאפילו אחורי ידיו אסור לטפח.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. גזירה: אסור מדרבנן למחוא כפים, ולרקד בשבת, 'גזירה שמא יתקן כלי שיר'. השו"ע פוסק כרוב הראשונים שהגזירה קיימת גם בזמננו, ורק שאין מוחין במקילין משום 'מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין'.
- ב. בזמננו: הרמ"א מצטט את דברי התוס' שבזמננו מותר כי אין אנו בקיאין לעשות כלי שיר. לדעת הרב וואזנר, אין לסמוך על התוס', וזה רק סברא שלא למחות במקילין, לדעת רבי משה פיינשטיין לדינא נהגו להקל כדעת התוס', וראוי להחמיר לבעל נפש.
- ג. מצוה: בשמחת תורה מותר למחוא כפים ולרקוד לכבוד התורה, אך לא בשמחת נישואין, או לכבוד שבת. ויש מקילים בכל מקום מצוה בצירוף התוס' שאין אנו בקיאין.
- ד. בלי שירה: מותר להקיש על הדלת ולמחוא כפים שלא בדרך שיר, והגר"א אסור.
- ה. מותר ביד: ההיתר לכבוד התורה ולצורך מצוה, שינוי, ולתוס' שמתיר בזמננו - נאמר רק ביד ולא בכלי שיר.
- ו. מנהג: בקהילות החסידים נהגו להקל למחוא כפים בשבת, משום מקום מצוה, ואין אנו בקיאין לתקן כלי שיר, ומשום דבקות בבורא ועוד טעמים, ויש להם על מי לסמוך. ❖

עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

ברכת מזל טוב

לאברך המופלג הר"ר

ישראל מאיר גרום

שליט"א לרגל הולדת

בנו בשעתו"מ, זה הקטן

גדול יהיה, ויזכו הוריו

לרוות ממנו רוב נחת

דקדושה, אמנן.

הנושא לשבוע הבא;

כותב ב'פייטים מתחלפים' בשבת

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפ"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

הודעה:

אפשר לקבל את

הגיליון כל שבוע

במייל

5047867@gmail.com